

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

- o SSOS: Hallitus on yllättäen tuonut juuri ennen lomakautta lausunnolle laajan lakipaketin, jossa työttömien ja muiden vähävaraisten toimeentuloa ollaan selvästi heikentämässä. Näin seuramme toteaa erityisesti siksi, että yleistukeen siirtyminen merkitsee peruspäivärahalla olleiden työttömien siirtymistä subjektiivisesta oikeudesta harkinnanvaraisen sosiaaliturvan piiriin. Uudistetussa Euroopan sosiaaliturvassa siirto merkitsee artiklan 13 mukaisen sosiaaliavustuksen soveltamista peruspäivärahalla olleisiin aiemman sosiaalivakuutusta koskevan artiklan 12 sijaan.
- o Myös monet muut esityksen kohdat yhdessä samaan aikaan lausunnolla olevan työttömyysturvaa ja toimeentulotuloa koskevien lakiesitysten kanssa merkitsee huomattavaa muutosta työttömien ja muiden sosiaalietuuksien varassa elävien asemaan, joillekin jopa toimeentulon romahtamista. Kun uudistukset toteutetaan erillisinä lakiesityksinä näkyy niiden kokonaisvaikutus vasta muutosten tultua voimaan, eli 1.2.2026. Voimantulon kokonaisvaikutus tulee olemaan järkytys monelle vähävaraiselle suomalaiselle ja heidän perheilleen, koska toimeentulo tulee olemaan entistä vaikeampaa.
- o Seuramme katsoo, että Tällaiselle uudistukselle olisi pitänyt antaa enemmän aikaa ja esityksiä valmisteltaessa olisi pitänyt enemmän kuulla kokemusasiantuntijoita, eli sosiaaliturvaa tarvitsevia Suomen kansalaisia. Miten he kokevat suunnitellut uudistukset? Esityksen perusteluissa on ohitettu täysin myös se monipuolinen tutkimusaineisto, joka on olemassa perusturvan varassa elävien kansalaisten elämänolosuhteista ja mahdollisuuksistaan elää edes minimitasoista elämää. Viittaamme erityisesti Pelastakaa Lapset ry:n tuoreisiin tutkimuksiin, jotka osoittavat, että monessa lapsiperheessä on jo nyt taloudellisesti hyvin vaikeaa.
- o Esityksen perusteluissa on mainittu YK:n TSS-sopimus ja uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja, mutta vain toteavasti. YK:n ja Euroopan neuvoston Suomelle antamille huomautuksille ei esityksessä anneta arvoa, vaikka Suomi on sitoutunut molempia sopimuksia noudattamaan. Perusturvaa ei esityksessä aiota korottaa, vaikka kansainvälisten sopimusten noudattaminen sitä edellyttäisi.

o Seuramme mielestä näin suurta uudistusta (yleistuki, työttömyysturvan uudistus ja toimeentulotuen muutokset) olisi tullut ensin pilotoida ja saada kokeiluista kokemuksia uudistusten kokonaisvaikutuksista vähätuloisten kansalaisten elämänolosuhteisiin. Nyt ollaan tekemässä suuria ja vaikuttavia minkälaisia muutoksia uudistukset tuovat toimeentulon rajalla jo nyt elävien kansalaisten elämään.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

SSOS: Uudistuksen vaikutukset peruspäivärahalla ja työmarkkinatuella eläville työttömille ja heidän perheilleen ovat seuramme mielestä negatiiviset ottaen huomioon samaan aikaan voimaan saatettavat työttömyysturvan ja toimeentulotuen muutokset. Pidämme muutosten vaikutuksia erityisesti yksihuoltajaperheiden ja pitkäaikaistyöttömien selviytymiseen erityisen huolestuttavina. On mahdollista, että yhä suurempi osa perusturvan varassa elävistä suomalaisista voi jatkaa elämäänsä vain turvautumalla ruokajakeluun eikä esitys turvaa sitä, että jaettavaa riittää. Seurauksena on ulosottoja, perheiden hajoamisia ja lisääntyneitä lasten huostaanottoja taloudellisen toivottomuuden seurauksena. On pelättävissä, että monen työttömän mielenterveys tulee järkkymään muutosten vaikutusten tullessa esiin. Tämä tulisi ottaa huomioon esityksen kustannuksia laskettaessa. Terveystuettomenot tulevat nousemaan.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin

SSOS: Esityksessä on hyvin yksityiskohtaisesti selostettu toimeenpanoon liittyviä kysymyksiä, mutta vaikutukset yleistuen tuleviin tarvitsijoihin on kuvattu liian suppeasti ja ylimalkaisesti. Tilastot tuen tarvitsijoista on kyllä esitetty, mutta ei ole lainkaan kuvattu niitä tutkimuksia, miten tuen tarvitsijat pystyvät elämään nykyisen tasoilla tuilla, jota sekä YK että Euroopan neuvosto ovat todenneet olevan liian alhaisia. Ongelmien ydinsyy, tukien tason alaisuus, on esityksessä ohitettu. Sen sijaan perusteluissa on keskitytty turhankin yksityiskohtaisesti toimeenpanoon liittyviin kysymyksiin.

- Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista

o SSOS: Esityksen työttömiä koskeva osuus kehittyy aktivointitoimiin, työllistämissuunnitelmiin jne. mutta aktivointitoimet on keskitetty yksinomaan työttömiin ikään kuin työttömyys olisi yksinomaan työttömän syy, joka ratkeaa aktivointitoimilla. Minkäänlaista aktivointia ei esityksessä ole työnantajiin, jotta he ottaisivat työttömän työhön. Tällainen asenne on vääristynyt tilanteessa, jossa Suomessa on EU:n korkein työttömyys. Esityksen mukaan työttömän on haettava neljää työpaikkaa kuukaudessa, jotta hänen työnhakunsa säilyy voimassa. Lisäksi haettavien työpaikkojen tulee olla työttömän ammattitaitoon sopivia.

Virheet työnhaussa johtavat (muutosten kokonaisuus huomioon ottaen) siihen, että työttömän yleistuki keskeytetään ja toimeentulotuki lasketaan 250 euroon kuukaudessa. Tällä tulolla työtön voi joutua elämään jopa kuusi kuukautta ja kauemminkin. Olisi rehellistä todeta esityksessä, että esitettyjen muutosten jälkeen Suomen perusturva merkitsee käytännössä mahdollisuutta saada ruokajakelusta riittävästi ruokaa jatkaakseen elämäänsä. Muutoksen yhteydessä Suomen tulisi myös irtisanoutua YK:n TSS-sopimuksesta ja Euroopan neuvoston sosiaalisesta peruskirjasta, koska Suomi ei noudata näiden sopimusten

- Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)

SSOS: Yleistuki esitettyssä muodossaan ei seuramme mielestä johda siihen, mikä oli uudistuksen tavoite, eli sosiaaliturva ei muutoksen myötä yksinkertaistu vaan pikemminkin monimutkaistuu yleistuelle asetettujen lukuisten ehtojen myötä.

o

- **Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)**

SSOS: Työssäoloehdon poistaminen työttömyysturvan peruspäivärahasta etuuden muuttuessa yleistueksi on myönteinen asia. Sen vastapainoksi uusi yleistuki muuttuu harkinnanvaraiseksi sosiaaliavustukseksi, jonka saamiselle asetetaan esityksessä lukuisia ehtoja. Seuramme mielestä sosiaalivakuutusetuuden muuttaminen sosiaaliavustukseksi heikentää työttömän perustuslaissa taattua perustoimeentulotuen turvaa ja on siten muutos, jota ei voi toteuttaa yksinkertaisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Seuramme mielestä esitystä ei tulisi antaa eduskunnalle tässä muodossa., koska se ei täytä enää perustuslain 19 §:n 2 momentin perustoimeentulon käsitettä.

- **Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)**

SSOS: Yleistuen määräytymisperusteet ovat monimutkaisia ja asettavat tuen saamiselle paljon ehtoja. Uudistus ei täytä tässä muodossa tavoitetta sosiaaliturvan yksinkertaistamisesta.

- **Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)**

SSOS: Uudistuksen toimeenpanoa on esityksessä kuvattu riittävästi toisin kuin uudistuksen vaikutuksia tuen tarpeessa oleviin. Sinänsä seuralla ei ole huomautettavaa toimeenpanoon ja muutoksenhakuun. Ne on hyvin kuvattu esityksen perusteluissa.

- **Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)**

Ei huomautettavaa. Hyvin kuvattu.

- **Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)**

Ei huomautettavaa.

- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**

SSOS: Uudistusta ei tässä muodossa tulisi toteuttaa, vaan yleistuen valmistelua tulisi jatkaa ja pohtia enemmän uudistuksen kohteena olevien kansalaisten asemaa. Valmistelun jatkamista puoltaa myös se, että uudistuksen perusteluissa on paljon sellaisia vaikutusarvioita, joiden oikeellisuudesta perustelujen kirjoittajatkään eivät ole varmoja. Uudistusta ei tule toteuttaa ennen kuin voidaan olla varmoja lopputuloksesta.

- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**

Ei muuta lausuttavaa.

- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

SSOS: Peruspäivärahan muuttaminen harkinnanvaraiseksi sosiaaliavustukseksi ei täytä perustuslain 19 §:n 2 momentin perustoimeentulon edellytyksiä.

- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

SSOS: Työmarkkinatuen kumoaminen näin nopealla aikataululla on vaarallista. Seuraukset voivat olla arvaamattomia työttömyyden ollessa Suomessa ennätyskorkealla.

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**

SSOS: Uudistuksessa olisi tullut parantaa työttömien asemaa ja ottaa huomioon perustoimeentulotuella elävien työttömien vaikea asema. Esitystä valmisteltaessa olisi tullut ottaa huomioon Euroopan neuvoston Suomen sosiaaliturvan alhaisuutta koskevat päätökset Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018. Niissä Suomen on toistuvasti todettu rikkoneen Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirja 12 ja 13 artiklan. Komitean päätökset olisivat edellyttäneet perusturvan nostamista. Sosiaalisten oikeuksien komitea edellyttää sosiaalivakuutusta koskevan tason olevan vähintään 40 prosenttia ja sosiaaliavustuksen vähintään 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta laskettuna.

Tilastokeskuksen tilaston mukaan ekvivalentti mediaanitulo vuonna 2023 oli 33 282 euroa henkilöä kohden. Jakamalla tämä luvulla 12 saadaan ekvivalentiksi kuukausituloksi 27 73,50 euroa ja jakamalla se 21,5:llä, 129 euroa päivää kohden. Tästä summasta 40 prosenttia on noin 52 euroa ja 50 prosenttia noin 65 euroa, kun esitetty yleistuen määrä on 37 euroa.

Euroopan neuvosto tarkoittaa minimitasolla käteen tulevaa nettosummaa. Koska Kela perii työttömyysturvan perustasosta 20-25 prosentin ennakonpidätyksen, on käteen tuleva nettosumma Suomessa noin 28 euroa päivä. Ero Euroopan neuvoston ehdottoman minimitasoon on suuri.

Valitettavasti Suomi ei noudata Euroopan neuvoston sosiaalista peruskirjaa, vaikka peruskirja on hyväksytty eduskunnan hyväksymällä lailla vuonna 2002.

YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut Suomelle huomautuksia YK:n TSS-sopimuksen soveltamisesta. YK:n komitea on kiinnittänyt erityistä huomiota vuonna 2018 tehtyyn perusturvaetuuksien indeksijäädytykseen kehottaen Suomea olemaan tekemättä sellaista uudelleen. Indeksien jäädytys katsottiin YK:ssa erityisesti heikentäneen vähätuloisten suomalaisten asemaa. YK:n moitteista huolimatta Suomi kuitenkin toteutti vastaavan jäädytyksen vuonna 2024 ja vähätuloiset jäivät yli 10 prosenttia jälkeen yleisestä hintatason kehityksestä vuoteen 2027 mennessä. Suomi ei halua noudattaa myöskään YK:ssa solmimaansa sopimusta.

Myös YK:n lasten oikeuksien sopimuksen toimeenpanossa on Suomessa havaittu olevan puutteita sopimuksen valvontaelinten taholta.

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta**

Jaksoja voi olla esityksen mukaisesti, mutta on muistettava, että vaikka työttömät velvoitettaisiin keskustelemaan kuinka paljon tahansa työvoimaviranomaisen kanssa ja toteuttamaan erilaisia työnhakusuunnitelmia, ei keskustelu useinkaan johda työpaikan saamiseen nykyisessä työttömyystilanteessa. Aktivointia pitäisi kohdistaa myös työnantajiin niin että he ottaisivat lisää työvoimaa ja palkkaisivat työttömiä.

- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä

SSOS: Valitettavasti työnhakukeskustelu ei vielä merkitse työpaikan saamista, vaan on oltava muita keinoja työpaikkojen lisäämiseksi työttömyyden ollessa Suomessa ennätystasolla,

- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista

SSOS: Ei lausuttavaa.

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Eu lausuttavaa.

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

4. Muuta lausuttavaa

Ei muuta lausuttavaa.

Mattila Yrjö
Suomen sosiaali oikeudellinen seura ry